

Magyarsággkutató Tudományos Társaság
Naučno društvo za hungarološka istraživanja
The Scientific Association for Hungarology Research
24000 Szabadka – Subotica

www.mtt.org.rs

Pap Tibor

(SZTE-ÁJK/GTK-MA, PTE-BTK-Ph.D.)

*Az MNT felzárkóztató szerb nyelvi képzési
programjának közpolitikai elemzése*

A KISEBBSÉGKUTATÁS

20 évének állomásai

**A MAGYARSÁGGKUTATÓ TUDOMÁNYOS
TÁRSASÁG (SZABADKA)**

jubileumi tudományos tanácskozássra

Szabadka, 2011. december 17.

A nemzeti tanácsok Szerbiában

- **A nemzeti tanácsok intézménye Szerbiában egy alternatív politikai arénát eredményezett,**
- **ennek tudható be az MNT-t övező legitimációs vita is.**
- **Szakpolitikai szempontból azonban elsősorban forrásallokációs szerepük lenne a személyes autonómia szervezeteinek:**
- **a felsőbb – többségi képviseleti szervek (tartomány, köztársaság) által előirányzott összegek szétterítéséről áll módjukban dönteni.**
- **Illetve az anyaország határon túli szakpolitikáinak alakítására tehetnek javaslatokat.**
- **Döntéseiknek törvényi és rendeleti keretet szintén a többségi társadalom által ellenőrzött közigazgatás nyújt.**

A nemzeti tanácsok működésének tétje

- A testületek mennyire lesznek képesek konszenzusos útra terelni a saját külön-életviláguk fenntartására fordítható erőforrások odaítélését?
- Mennyire engednek az egyes kisebbségeken belüli domináns politikai erők a hatalom démonának,
- s a kisebbségi politika ezen a sajátos terepén is a többségi uralom logikája¹ mentén hozzák-e meg a saját közösségeik egészét érintő szakpolitikai döntéseket?
- **Instrumentalizálódnak-e a szakpolitikai kérdések?**
- **[1]** Ez utóbbira, a Vajdasági Magyar Szövetség domináns helyzetéből kifolyólag is, nagyobb esély látszik,
- ám a kisebb magyar pártok taktikai hozzáállása
- és a politikai kultúránk
- sem kedvez a korporatív vagy a konszociációs megoldásoknak.

Az elemzés célja és feladata

- Rámutatni a nemzeti tanácsok intézményében rejlő,
- a kisebbségi politizálás napi gyakorlatának perspektívájából kellően át nem látható,
- lehetőségekre.

És az intézmény korrekciós jellegéből fakadó korlátokra.

- Egyszerre tágítani a kisebbségek cselekvési terét,
- és lehűtheti a megalapozatlan elvárásokat.

Mert az NT-k 'sikertelensége' a kisebbségi kérdés perszonális alapú intézményes kezelésének továbbfejlődését is gátolná.

Az I. MNT: az állatorvosi ló

- Az első MNT elnöki beszámolóját vizsgálva feltűnő, hogy az intézmény sok energiát fordított önmaga társadalmi elfogadtatására,
- és kevésbé foglalkoztatta a közpolitika alkotás intézményes lehetőségeit felmérő hatékonyságjavítás.
- A „középiskolások felzárkóztató szerb nyelvi képzése”,
- mint szakpolitikai program
- nem csak egy ad hoc bemutatandó eset az első MNT tevékenységéből,
- hanem az a bizonyos állatorvosi ló,
- melyen a következőkben be lehet (és kell[ene]) mutatni
- a kisebbségi közpolitika-alkotásnak a tényleges működése
- és a potenciális lehetősége közötti pálya nagyságát.

A szerb nyelvi felzárkóztató képzés

- A továbbiakban ezzel az első MNT tevékenységéből kiemelt közpolitikai programnak a szakmai elemzéséve foglalkozom.
- A program lebonyolítását feltáró rekonstrukciós kísérlet ez,
- s nem egy, hagyományos értelemben vett elemzés,
- mivel az MNT dokumentációs tevékenysége eddig nem terjedt ki a közpolitikai ciklus minden egyes stációjára.
- A programban az MNT, mint hálózati csomópont,
- az eseményeket kézben tartó, koordináló szereplő vett részt.
- Maga a program egy, a forrásbevonás tekintetében
- országhatáron túlra is kiterjedő
- a közpolitikai cselekvés különféle hagyományait megjelenítő,
- a közmenedzsmenti tudatosság eltérő szintjén működő
- 'együttmozgás'-ként értékelhető.

A probléma társadalmi háttere

A vajdasági magyar közösség egyik paradoxona a belső tömbösödés.

- A jelenség bizonyos szempontból előnyös a kisebbségi magyarság számára.
- A tömb *ellenállóbb*: sikeresebben képes felvenni a küzdelmet az asszimilációs törekvésekkel – normál (: nem háborús) – körülmények között kevésbé van kitéve belső migrációs nyomásnak.
- Vannak ugyanakkor a közösség egészét hátrányosan érintő következményei is, amelyek a társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődésében **az iskoláztatás során** jelentkeznek.
- A kisebbségi közösségek oktatási helyzetével kapcsolatban könyvek és tanulmányok sora jelent meg (Gábrity Molnár).
- A társadalmi helyzet mind a szakértelmiség, mind az oktatási kérdésekben érintett magyar civil szervezetek részéről ismert volt,
- ám az e téren aktív kisebbségpolitikai érdekérvényesítés **nem rendelkezett** korábban **megfelelő eszközökkel** és releváns fellépésre alkalmas **intézményi jogosultságokkal** a kérdéskört illetően.

A napirendre kerülés folyamata

- A kisebbségpolitikai mozgástér belső, a lényegi kérdéseiben is megosztott vajdasági magyar pártrendszer érdekartikulációiban külön 'tételkén' még **nem jelent meg** *a magyar anyanyelvű középiskolások szerb nyelvi felzárkóztatásával* kapcsolatos szakpolitika.
- Ennek oka vélhetőleg az, hogy a szerb nyelv oktatásának, így az időközben visszaszoruló és jelentős presztízsvesztésen átment 'a szerb, mint környezetnyelv' oktatásának a szabályozása a többségi nemzet és a szerb állam szakosodott közigazgatásainak hatáskörébe tartozott¹.

¹ Azokat meg akkoriban hiába próbálták e kérdéssel megkeresni, ahogy azt az elnöki beszámoló is írja.

A célok megfogalmazása

- A politika kevésbé érzékeny a társadalomból direktebb módon (köz meghallgatás, fogadó órák, sajtófigyelés, egyéb informális csatornák) érkező problémafelvetésekre,
- mint a saját szakapparátusának felvetéseire.
- Nem igazán követhető nyomon, miként került sor e problémának a célmegfogalmazások közé való beemelésére.
- Arra lehet következtetni, hogy a program kidolgozásában komoly szerepet játszottak társadalmi háttérszervezetek (Vajdasági Módszertani Központ),
- illetve az MNT végrehajtói munkájába (Intéző Bizottság [IB], szakmai bizottságok [SZB]) bevont érintett szakemberek.
- A cél: a tömbben élő vajdasági magyar középiskolások
- (és alsóbb éves felsőoktatásban résztvevők)
- szerb nyelvtudásának fejlesztése.
- Hogy a továbbtanulásuk során illetve a szakmai előmenetelükben részben vagy egészében kiküszöbölhessék azt az állapotbeli hátrányt,
- amit a tömb-magyarságon belüli másodlagos szocializációjuk során a szerb, mint környezet-/többségi nyelv elsajátításakor elszenvedtek.

A közpolitikai ciklus első szakasza

- A (szűkebben vett) közpolitika-elemzés a közpolitikai ciklusnak azon meghatározó fázisa, amelyben az igények és a lehetőségek közötti összhang a szakapparátus hathatós részvételével megteremtődhet.
- A közpolitikai kör ide sorolható stációi
 - a célok és lehetőségek mérlegelése, az alternatívák kidolgozás, azok értékelése
- a ‘nyugati államok’ közigazgatási és politika-alkotási gyakorlatában többnyire már formálisan is előírt,
- hallgatólagosan megkövetelt
- eljárása a közügyek intézésének.
- Térségünkben ez nem mondható bevett és meggyökeresedett gyakorlatnak,
- bár hatékonysága vitathatatlan.
- A döntés előkészítésének a fázisai:
 - *igényfelmérés*
 - *alternatívák kidolgozása*
 - *alternatívák értékelése*

Az igényfelmérés

- Az igényfelmérés aktusára az elnöki beszámoló is utal:
- *„Nem csak a tapasztalati tények, hanem az MNT által lebonyolított kérdőíves adatgyűjtés is igazolta, hogy komoly gond van az Észak-Bácskában és Észak-Bánátban élő, és ebben a térségben tanuló magyar középiskolások szerb nyelvtudásával”*
- A kérdőíves adatgyűjtésről nem sikerült kutatási jelentést találni.
- Soós Editnek, az MNT KSZB elnökének a Magyar Szó 2008. július 23-ai számában tett nyilatkozatából azt tudhattuk meg,
- hogy 21 iskolából 1281 kérdőív érkezett vissza,
- hogy ez milyen %-os sikerességet takar, az nem derül ki ebből a szövegből.
- Egy másik cikkből az derült ki, hogy 1800 kérdőívet küldtek ki, és 90%-os a visszaérkezés (Mihályi Katalin, 2008. június 24.),
- ami 1620 feldolgozható válaszsort jelent
- (a 400 kérdőívnyi különbséggel kapcsolatban nincs információ).
- A válaszolók közül 879-en tartották fontosnak a program beindulását.
- Azaz a szakmai grémiumok részéről megállapított probléma az éppen érintett társadalmi csoport (a tömbben élő magyar középiskolai tanulók és szüleik) részéről meggyőző mértékű megerősítést nyert.

Az alternatívák kidolgozása

- A lehetséges alternatívák körét jelentősen szűkítette, hogy a közigazgatásilag érintett társszervek részéről nem mutatkozott fogadókészség a probléma megoldása, illetve egy majdani programban való részvétel iránt:
„Nem elégedhettünk meg azzal, hogy az MNT korábban legalább 3 ízben kezdeményezte az oktatási hatóságoknál egy hatékonyabb, modernebb szerb nyelv oktatási program elkészítését és bevezetését, azonban erre nem került sor. Nem volt lehetőség tovább halogatni a dolgot, alternatív megoldás után kellett nézni.” = Elnöki beszámoló

A beszűkült cselekvési tér a magánoktatás felé toltá el a megoldáskeresést.

- A még szóba jövő, a középiskolai képzésen belüli felzárkóztatás, vélhetőleg, az elzárkózáson futott zátonyra.
- A fentiek alapján itt három alternatíva jöhetett szóba:
- Egy az MNT közvetítésével szervezendő, de önköltséges képzés.
- Egy vegyes finanszírozású (köz- és önköltségen alapuló) képzés.
- Egy teljes mértékben közkölségi alapon szervezendő képzés.

A második verzió az optimális, azzal, hogy az önköltség okán kimaradók számára a alternatív erőforrásokat is be lehet vonni a rászorultság/motiváltság mentén.

Az alternatívák értékelése

- Tekintettel arra, hogy a ténylegesen is lehetséges alternatívák a kívánt cél elérésére a projekt 2008-as fázisában még nem igazán merültek fel,
- így ez a stációja a közpolitika-elemzésnek jogosan maradhatott el.
- Más kérdés, hogy a 2009/2010-es tanévben felmerült ellenérzések ennek az elemnek az újbóli **a ciklusnak ehhez a szinthez való visszacsatolását** is felveti

(L.: H.L.-L.J.: Nem kell felzárkóztatás, Magyar Szó, 2009. 09. 11.).

A döntés

- A rendelkezésre álló dokumentumokból nem egyértelmű, hogy az IB 2008. május. 19.-ei ülése már a program végleges formájáról
- vagy csak a ciklus első fázisának (a döntés előkészítési stációknak) a beindításáról hozott határozatot.
- Az IB napirendje volt csak olvasható az első MNT honlapján. Ott a program a III. pont alatt szerepelt.
- A hozott határozatról nem sikerült dokumentumot találni.

- Az bizonyos, hogy 2008. szeptember 10-ig mindenképpen le kellett zárulnia ennek a szakasznak,
- hiszen ezen a napon kötötték meg a megvalósítást lehetővé tevő szerződést három szabadkai magánnyelviskolával.

A megvalósítás

A megvalósítás kapcsán maga a szerződés az irányadó.

Együttműködési szerződés a szerb nyelvi felzárkóztató képzés megszervezéséről és lebonyolításáról. Szabadka, 2008. 09. 10.

‘08/09-es tanévben 48 csoportban 751 fő vett részt a programban (16 fő/csop.)
21 középiskolában szervezték meg a képzést.

Haladó és kezdő csoportokba sorolták a résztvevőket.

A hallgatóknak 100 dinár/óra kellett a programhoz hozzájárulniuk.

A 75 órás teljes kurzussal számolva ez hallgatónként 7500 dináros *önköltséget* és ugyanekkora **közköltséget** jelentet.

A közköltség végösszege maximum 5.632.500 dinár.

(Ennek alapján már érthető, hogy egy évvel később miért ítélték magukat immár alkalmasnak egyes középiskolák tantestületei a feladat ellátására.)

Az MNT költségvetésében nem találni erre vonatkozatható közvetlen tételt.

Az MNT éves kiadása 2008-ban 35 millió dinár körül volt, azaz ez az egy szakpolitika igen komoly tételt képviselhetett a kiadások között.

A részt vevő nyelviskoláknak 11.2650.00 dinár bevétele származhatott.

Értékelés

A program sikerességet nem a kifizetett közpénz és a benne résztvevő bonyolítók bevétele mutatja.

- Kétségtelen, hogy ezek is jelentős elemei az inputnak, de vajdasági magyar közösség szempontjából nem ezek a meghatározó mutatók.
- A projekt nívója abban ragadható meg, hogy az ún. *új közmenedzsment* szemlélet szellemében
- bátran fordult elképzeléseivel a magánszféra felé, amikor törekvései a közszolgáltatások csatornáin keresztül háromszor is zátonyra futottak.
- A ciklus maga a helyzetértékelés és a cél kijelölése tekintetében is sikeresnek mondható.
- Maga a folyamat még nem eléggé kiforrott, egyes lépései nem váltak még mintaadó eljárássá sem, nemhogy betartandó normává.
- Ám az intézményesülés kezdeti buktatóival vívódó MNT első ciklusánál ezek a hiányosságok még elfogadhatóak.
- **A program távlati sikeressége azon múlik, hogy mennyiben tudják majd beépíteni a gyakorlatba az időközben felszínre kerülő társadalmi változásokat.**
- (Egyik első ilyen elmozdulásnak tekinthető az a jelenség, amely során az egyes középiskolák „bejelentkeztek” a program megvalósítási fázisába.
- A közszolgáltatások tortája ezzel a fejleménnyel, a szeletek számának növekedése ellenére is, még jobban hasznosulhat, ha sikerül beépíteni a rendszerbe a teljesítmény-értékelés szempontjait is.

Társadalmi hasznosulás

- A program társadalmi hasznosulásának (outcome) a megítélése ilyen rövid időtávon kevésbé lehetséges.
- Egyik mutatója *a szerbiai felsőoktatásban résztvevő magyar hallgatók teljesítményének a javulása* lehet.
(arányszám/eredmény/presztízs-szakok szerinti eloszlás)
- A másik szegmens, amelyben a potenciális javulás prognosztizálható,
- **a munkavállalás:** nagyobb presztízsű és jobb jövedelmű pályák nagyobb arányú megnyílása a vajdasági magyar fiatalok előtt.
- Ez azonban majd csak évek múlva lesz érzékelhető.

A program utóélete

- *A szerb nyelvi felzárkóztatás* bekerült a második MNT Oktatási Stratégiájába, ahol a II/5-ös pont alatt került összefoglalásra [\[1\]](#). Ennek alapján elmondható, *a probléma az intézményesülés útjára lépett.*
- Ám a megoldására tett lépések elemzése már egy újabb szakpolitikai tanulmány tárgyát kell, hogy képezze.
- Itt és most elsősorban a kisebbségi lét kihívásokkal teli mindenapjainak enyhítését célzó intézkedések szakmailag megalapozott és a pártpolitikai **instrumentalizálódástól mentes** elemzési módját szerettem volna felmutatni.
- [\[1\]](#) Letölthető az MNT weblapjáról: <http://www.mnt.org.rs/1-Aktualis/4-Oktatasi-strategia>: v.ö.: 16. o.

- Köszönöm a figyelmet!